

De Boekenkring

In de boekenkring hebben we vaker het werk en denken van Hannah Arendt besproken. Dit keer stond de artikelen bundel *Aan het werk met Hannah Arendt* centraal en keerden we weer terug naar haar begrippen arbeiden, werken en handelen. Maar ook haar begrippen gedachteeloosheid en nataliteit kwamen aan de orde.

De samensteller van deze bundel is Joop Berding. Hij is ook een vaste deelnemer aan onze boekenkring en startte ons gesprek met een korte inleiding op de positie van onderwijs-, zorg- en sociale professionals in onze hedendaagse samenleving. Want die positie is niet vanzelfsprekend. De professional komt knel te zitten tussen enerzijds de logica van de eigen professie en anderzijds de logica van de bureaucratie en/of de markt. Vaak wordt professionaliteit gezien als het op orde hebben van de administratie. Maar professionaliteit is een breder begrip. Etymologisch verwijst de term naar *pro-fessio*: er wordt iets naar voren gebracht, als een gelofte of verklaring. Het gaat dus ook om het onder woorden brengen van je visie en het verantwoorden van je keuzes.

Leraren hebben duidelijk last van die beknelde positie. Ze worden veel in beslag genomen

door formats en ervaren de druk van politiek, ouders of het bestuur. Weten leraren eigenlijk wel wat ze aan het doen zijn? Leraren stellen zelden of nooit de waarom-vraag met betrekking tot hun werk. Leraren staan vooral in de actiestand.

Hier ligt wat Arendt 'gedachteeloosheid' noemt op de loer. Soms is er geen tijd of ruimte om je in te leven in het standpunt van de ander. Wie Arendt leest zou zich voorbeeld af kunnen vragen... waarom zou je als leraar direct antwoord moeten geven op een vraag van een ouder of een leerling? Een reflexief oordeel heeft tijd nodig: trek je even terug; bezin je op wat je te doen staat; betrek daarbij alle standpunten die er zijn en pas dan vorm je je een oordeel en handelt.

Maatschappelijk gezien staat de status en het gezag van de leraar onder druk. Daar lijken meerdere oorzaken voor te zijn. Hoe dwingender het systeem, hoe minder autonomie leraren ervaren en hoe minder risico men durft te nemen.

Ook door het hogere opleidingsniveau van de ouders wordt de status van leraren aangetast. De professional heeft niet meer het monopolie op specialistische kennis. Het beroep heeft ook niet meer het aanzien van 50 jaar geleden.

In de analyse die Arendt maakt van onze huidige tijd verdringt het werken hier het handelen. Het werken verwijst naar de inrichting van ons bestaan, middels methodieken en gericht op tastbare resultaten. Dit overheerst in het onderwijs met de focus op resultaat en uitstroom. Er is daardoor steeds minder tijd en ruimte voor het handelen: de meest humane activiteitsvorm. Terwijl het handelen, je uitspreken en met elkaar als gemeenschap de dialoog aangaan, juist van belang is om de routine van het werken te onderbreken.

Dit is geen pleidooi om terug te gaan naar de jaren '50 maar eerder om een nieuwe balans te zoeken. Een idee is om vanuit de veranderende rol van de professional te kijken wat haar toegevoegde waarde zou kunnen of

moeten zijn. Wat kan ik als leraar doen voor dit kind dat alles al meekrijgt in zijn eigen gezin? Juist pedagogen als Gert Biesta hebben het over 'scheppen' van onderwijs: dat kan een leraar doen door het stellen van goede vragen.

Het begrip nataliteit, het steeds weer opnieuw mogen beginnen, kan houvast bieden voor leraren. Hannah Arendt heeft het over nataliteit als vermogen tot het opnieuw mogen beginnen. Dit is niet alleen op kinderen van toepassing, maar ook op leraren: wat fijn dat ik als leraar vandaag weer opnieuw mag beginnen met jou, de leerling. In het boek (pagina 65) staat het zo: 'De opdracht van de leraar ligt erin dat hij steeds opnieuw, samen met de leerlingen, nieuwe vormen van samenleven institueert. Dat is (...) een zaak van vallen en opstaan, soms van doormoderen, soms van vrolijk voortgaan; in onze bewoordingen: beginnen met doorgaan, doorgaan met beginnen.'

Aan de boekenkring namen dit keer deel: Jeannette Berckenkamp, Rikie van Blijswijk (verslag), Joop Berding, Piet Hagenaars, Wim Burggraaff (verslag), Gerard Paardekooper, Sarina Hoogendam en Arjan Moree.

